EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2014 10 13
COM(2014) 634 final

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

Energijos vidaus rinkos kūrimo pažanga

{SWD(2014) 310 final}
{SWD(2014) 311 final}
{SWD(2014) 312 final}
{SWD(2014) 313 final}
{SWD(2014) 314 final}
{SWD(2014) 315 final}

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

Energijos vidaus rinkos kūrimo pažanga

1. ĮVADAS

Per du pastaruosius dešimtmečius Europos energetikos politika nuosekliai siekta trijų pagrindinių tikslų: energija Europos Sąjungoje turėtų būti įperkama, o jos kaina – konkurencinga; energetika turi būti tvari aplinkos požiūriu; visiems turi būti užtikrintas tiekimo saugumas. Gerai integruota energijos vidaus rinka yra pagrindinė šių tikslų pasiekimo ekonomiškai racionaliais būdais prielaida.

2011 m. valstybių ir vyriausybių vadovai pripažino energijos vidaus rinkos sukūrimo reikšmę ir nustatė aiškų terminą – 2014 m., pabrėždami, kad po 2015m. nė viena valstybė narė neturėtų likti atskirta nuo Europos dujų ir elektros energijos tinklų[1]. Tie planiniai tikslai po to buvo nesyk pakartoti ir aiškiai patvirtinti visų suinteresuotųjų šalių, pradedant pramonės asociacijomis ir baigiant vartotojų organizacijomis[2]. Energetikos sektorius Europos konkurencingumui, gerovei ir nepriklausomybei yra toks svarbus, kad ES negali sau leisti nesėkmės[3].

2012 m. lapkričio mėn. Komisija pateikė išsamią energijos vidaus rinkos būklės ataskaitą, kurioje apžvelgė laimėjimus ir perspektyvas ir nustatė tris pagrindinius uždavinius, į kuriuos turėtų būti orientuojamas darbas ateityje[4]. Uždaviniai ir su jais susiję veiksmai siejasi, pirma, su poreikiu įgyvendinti, pritaikyti ir veikti pagal galiojančius teisės aktus, antra, su poreikiu pritaikyti mūsų energetikos sistemas prie mažaanglės ateities, trečia, su vartotojo, kaip pagrindinio būtino perėjimo veiksnio ir kartu kaip galutinio naudos, kurią atneš vykdomas liberalizavimas, gavėjo, iškėlimu į pirmą planą. Dabar metas apibendrinti pažangą, padarytą sprendžiant tuos uždavinius ir nustatyti likusias šio proceso spragas.

2014 m. sausio mėn. Komisija paskelbė ataskaitą „Energijos kainos ir sąnaudos Europoje“, kurioje nustatyta, kad nuo 2008 m. elektros energijos didmeninės kainos ES gerokai

---

[1] 2011 m. vasario 4 d. Europos Vadovų Tarybos išvados, http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%202%202011%20INIT

[2] Pavyzdžiui, žr. raštus dėl pozicijos, kuriuos paskelbė IFIEC (http://www.ifieceurope.org/docs/20140225%20IE_Manifesto.pdf), Eurogas (http://www.eurogas.org/uploads/media/Internal_market_13PP011_-_Eurogas_Position_Paper_on_the_Internal_Energy_Market_-_24.01.13.pdf), Eurelectric (http://www.eurelectric.org/news/2012/achieving-the-internal-energy-market-by-2014-must-remain-key-priority,-eurelectric-urges/) ir BEUC (http://www.beuc.eu/publications/x2013_091_mgo_memorandum-greek_presidency.pdf).

[3] 2014 m. kovo 21 d. Europos Vadovų Tarybos išvados, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/LT/ec/141773.pdf

[4] 2012 m. lapkričio 15 d. Komisijos komunikatas „Postūmis energijos vidaus rinkai“, http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/doc/20121115_iem_0663_en.pdf

sumažėjo, o didmeninės dujų kainos iš esmės liko stabilios[5]. Tačiau dėl augančių energijos mokesčių ir rinkliavų, kurios sudaro didelę dalį galutiniam vartotojui tenkančių energijos sąskaitų, 2008–2012 m. mažmeninės energijos kainos Europoje gerokai padidėjo[6]. Be to, jos labai nevienodos skirtingose valstybėse narėse ir tai rodo, kaip svarbu atidžiai išnagrinėti valstybių narių intervencijas ir kad politiką koordinuoti perspektyvu ir reikalinga[7].

Be to, su mintimi, kad reikia koordinuoti politiką ankstyvajame etape, Komisija šių metų sausio mėn. pasiūlė naujus klimato ir energetikos politikos metmenis iki 2030 m. Konkurencinga ir integruota energijos vidaus rinka yra svarbus tų metmenų sandas, nes ji bus ta reikiama terpė, kuri padės ekonomiškai racionaliai pasiekti būsimus didelio užmojo energetikos ir klimato politiko tikslus ir taip padės užtikrinti, kad energijos kainos įmonėms ir namų ūkiams nebūtų iškraipomos ir kad būtų išsaugotas reikiamas investuotojų pasitikėjimas.

Pastaruoju metu Ukrainos krizė ir dėl jos kylanti grėsmė energijos tiekimo saugumui darsyk parodė, kaip Europos Sąjungai būtų naudingos gerai integruotos ir sujungtos energijos rinkos, kuriose būtų užtikrinti įvairūs tiekimo šaltiniai ir solidarumas kilus krizėms. Mes turime ir toliau susitelkti į dujų tiekimo įvairinimą, trūkstamų jungčių statybas siekdami nutraukti nesujungtų teritorijų izoliaciją, mūsų mažaanglių energijos išteklių plėtrą ir saugų bei patikimą atsinaujinančių išteklių integravimą, likvidžios prekybos mazgų kūrimą, nereikalingų administracinių kliūčių šalinimą, investicijų į vis pažangesnius tinklus didinimą, galių suteikimą vartotojams ir vienodą bendrų energetikos įstatymų taikymą visoje Sąjungoje. Siekiant tų tikslų būtinas regioninis bendradarbiavimas, ir pastarojo meto krizės rodo, kad valstybėms narėms veikti atsietai nuo kitų nebeperspektyvu.

Komunikate pabrėžiama, kad ES eina tinkama kryptimi. Tačiau, nors nueita nemažai kelio, aišku, kad darbai nesibaigė ir kad esama aiškių spragų, kurios trukdo rinkai veikti sklandžiai.

2. RINKOS INTEGRAVIMAS VYKSTA IR DUODA KONKREČIŲ REZULTATŲ

Nekelia abejonių tai, kad gerai veikianti tarpvalstybinė energijos rinka yra vienintelė reali priemonė, kuri leistų ateityje išsaugoti Europos Sąjungos energetikos sektoriaus tvirtumą ir veiksmingumą. Komisijos užsakytame neseniai paskelbtame tyrime apskaičiuota, kad grynoji ekonominė vidaus rinkos sukūrimo nauda siektų 16–40 mlrd. EUR per metus[8].

[5] Konkurencija – svarbu, tačiau ji nėra vienintelis jų mažinimo veiksnys. Kiti svarbūs veiksniai – vis plačiau naudojami atsinaujinantys ištekliai, leidžiantys gaminti energiją be ribinių sąnaudų, ir ekonomikos sulėtėjimas.

[6] 2014 m. sausio 22 d. Komisijos komunikatas „Energijos kainos ir sąnaudos Europoje“, http://ec.europa.eu/energy/doc/2030/20140122_communication_energy_prices.pdf

[7] Komisija šį klausimą išsamiausiai nagrinėjo 2013 m. lapkričio mėn. dokumentų rinkinyje „Elektros energijos vidaus rinkos kūrimas ir geriausių viešojo įsikišimo rezultatų užtikrinimas“ C(2013) 7243 *final*.

[8] Tyrimas „Benefits of an Integrated European Energy Market“, Booz & Company Amsterdam, p. 21, http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/studies/doc/20130902_energy_integration_benefits.pdf.

2.1 Integruota rinka –ekonomiškai racionalaus mūsų energetikos sistemų priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo pamatas

Šiandien iš atsinaujinančių energijos išteklių pagaminama 23,5 proc. visos Sąjungoje pagaminamos elektros energijos ir 14 proc. galutinės visuose sektoriuose suvartojamos energijos. Tai suteikia vilčių, kad ES pasieks užsibrėžtą tikslą – iki 2020 m. 20 proc. suvartojamos energijos gauti iš atsinaujinančių išteklių, nors siekiant šio tikslo reikės daugiau pastangų. Tokia padėti yra ir geras atspirties taškas tolesnei veiklai ir siekiant didesnio su atsinaujinančiais ištekliais susijusio 2030 m. tikslo[9]. Komisija pasiūlė, kad tas visos ES masto tikslas būtų bent 27 proc.[10]

Nors atsinaujinančių išteklių skverbtis auga, ji taip pat kelia iššūkių. Dėl saulės ir vėjo energijos svyravimų ir riboto nuspėjamumo tinklą stabilizuoti darosi kebliau. Išspręsti šį uždavinį geriausiai padėtų gerai integruotos rinkos[11]. Jos sudaro sąlygas sujungti teritorijas, kurių energijos deriniai vienas kitą papildo, ir taip energetikos sistemos ne taip smarkiai reaguoja į paklausos ar pasiūlos svyravimus. Iškalbingas pavyzdys – sujungtos Vokietijos ir Prancūzijos elektros energijos rinkos, kuriose nuolatinis tarpvalstybinis srautas suteikia galimybę Vokietijai užsitikrinti sistemos stabilumą, kai gausiai pučia vėjas ir apstu saulės, o tuo pat metu Prancūzijai – tiekimą didžiausios paklausos momentais.

Tarp daugumos valstybių narių tarpvalstybinė prekyba elektros energija ir jungiamųjų linijų naudojimas išaugo: 2008–2012 m. importuojama visos galutiniam vartojimui skirtos elektros energijos dalis išaugo 23 valstybėse narėse. Tačiau visos galimybės dar toli gražu niekur nėra išnaudotos. Norint padidinti prekybą reikia sustiprinti fizines mūsų rinkų jungtis, nes daugelyje ES vietų jos dar nepakankamos. Be to, reikia pašalinti likusias tarpvalstybinės prekybos kliūtis, tokias kaip likę eksporto apribojimai ar neproporcingi licencijų reikalavimai.

Gerai veikiančios rinkos gali toliau skatinti lankstumą ir energijos vartojimo efektyvumą ir už juos atlyginti. Jei kainos atspindi pasiūlos ir paklausos balansą, o vartotojai naudojasi galimybe pritaikyti vartojimo modelius prie kainų signalų (t. y., kai reaguojama į paklausą), bendras energijos pasiūlos užtikrinimo sąnaudas galima sumažinti, nes mažėja poreikis brangiai generuoti energiją piko metu ir tinklo pralaidumo poreikis.

2.2 Gerai sujungta energijos vidaus rinka – vienas svarbiausių energijos tiekimo saugumo veiksnių

Palyginti su kitais pasaulio regionais, Europos apsirūpinimas elektros energija tradiciškai yra labai saugus, ir viena to priežastis – mūsų tinklų patikimumas. Kaip minėta, užtikrinti to paties lygio tinklo stabilumą yra vis sudėtingiau, nes juo toliau, tuo didesnę energijos derinio dalį sudaro kintamų atsinaujinančių išteklių energija. Europos elektros perdavimo tinklai turi

[9] 2014 m. sausio 22 d. Komisijos komunikatas „2020–2030 m. klimato ir energetikos politikos strategija“, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0015&from=LT.

[10] COM(2014) 15 *final*.

[11] Sklandžiai veikianti rinka, ES ATLPS sistemos įvedimas ir visapusiškas anglies dioksido rinkos sukūrimas pagal europinį modelį 2013 m. padeda pereiti prie tvarių, mažaanglių ir veiksmingų energetikos sistemų.

būti geriau susieti tarpusavyje, o operatoriams reikia glaudžiau bendradarbiauti, kad sistema visą laiką liktų subalansuota. Jei sujungta teritorija yra didesnė, subalansuoti kintamų atsinaujinančių išteklių energiją yra lengviau. Šiuo aspektu Europai reikia toliau siekti spręsti nenumatytų (perduodamų aplinkinėmis linijomis) elektros energijos srautų poveikio tarpvalstybinės rinkos integracijai klausimą, nes jis nesiliauja kėlęs problemų Centrinėje ir Rytų Europoje.

Tai, kad konkurencinga ir integruota vidaus rinka Europoje yra geriausias būdas užtikrinti didelį tiekimo saugumą, dar akivaizdžiau matyti dujų sektoriuje. Dėl šių metų krizės Ukrainoje energijos saugumas ir energetinė nepriklausomybė vėl tapo viena svarbiausių ES darbotvarkės temų. Po 2014 m. kovo 21 d. Europos Vadovų Tarybos išvadų Komisija parengė nuodugnų tyrimą ir visapusišką ES energetinės priklausomybės mažinimo planą[12]. Šiuo aspektu pirmenybė teiktina pastangoms nutraukti valstybių narių, kurios šiandien visiškai priklauso nuo vienintelio išorės tiekėjo, izoliaciją.

Apskritai per penkerius metus dujų tiekimo saugumo padėtis Europoje labai pagerėjo. Pastaraisiais metais buvo keletą kartų išbandyta, kiek užtikrintas Europos dujų tiekimo saugumas. 2012 m. vasario ir 2013 m. kovo mėnesiai buvo daug šaltesni nei prognozuota, bet rinkos toliau veikė sklandžiai: dujos būdavo gabenamos ten, kur už jas mokama brangiausiai, ir Europoje jų niekur nepritrūko. Net jei dujų tiekimas sutriktų smarkiau, šiandien Europa daug geriau pasirengusi nei prieš penkerius metus. Priėmus Tiekimo saugumo reglamentą[13], valstybės narės ėmė dėti daugiau pastangų ir investavo į lanksčiau eksploatuojamus dujotiekius, saugojimo pajėgumų didinimą, geresnį pasirengimą ekstremaliems atvejams, reagavimo planus ir didesnį koordinavimą.

Europos dujų tiekimo saugumo lygis toliau didės, pavyzdžiui, pradėjus eksploatuoti Pietų koridorių, kuriuo dujos iš Azerbaidžano galės būti tiekiamos į Europos rinkas, ir toliau statant trūkstamas jungtis ir SGD terminalus, kaip antai, Baltijos jūros regione ir Lenkijoje. Šios investicijos rodo, kad integruota rinka, kurioje 500 mln. vartotojų per metus suvartoja 480 mlrd. kub. m, toliau traukia investuotojus investuoti, o gamintojus – parduoti savo dujas. Tačiau siekiant dabar ir ateityje užtikrinti tinkamą tiekimo saugumo lygį vien investicijų nepakanka. Norint užtikrinti tiekimą, turi veikti ES dujų rinka, kurioje rinkos dalyviai gali būti tikri, kad jiems bus sudarytos vienodos sąlygos remiantis skaidria ir stabilia teisine sistema. Norėdamos, kad tiekimo saugumo standartai ir toliau liktų tokie aukšti, prie kokių ES yra pripratusi, ir kad būtų išvengta staigaus susijusių išlaidų svyravimo, valstybės narės turi rimtai prisidėti prie vidaus rinkos kūrimo: taikyti teisinę sistemą[14] *ir* skatinti tinkamas investicijas.

---

[12] 2014 m. gegužės 28 d. Komisijos komunikatas „Europos energetinio saugumo strategija“ http://ec.europa.eu/energy/doc/20140528_energy_security_communication.pdf

[13] Reglamentas (ES) Nr. 994/2010 dėl dujų tiekimo saugumo užtikrinimo priemonių, kuriuo panaikinama Tarybos direktyva 2004/67/EB, OL L 295, p. 1.

[14] Tai valstybės pagalbos taisyklės, aplinkos teisės aktai ir ES įsipareigojimas atsisakyti iškastinio kuro subsidijų.

2.3 Konkurencingos rinkos užtikrina konkurencingas kainas ir mažina sistemos sąnaudas

Išaugusi konkurencija didmeninėse rinkose gerokai paveikė kainas. 2008–2012 m. didmeninės elektros energijos kainos pastebimai sumažėjo (35–45 proc.)[15], o didmeninės dujų kainos liko stabilios. Jungiamosios linijos naudojamos veiksmingiau, o geresnis reglamentavimas užtikrina, kad sprendžiant, kuri jėgainė turėtų vykdyti gamybą kiekvienu laiko tarpsniu, būtų įgyvendintas ekonomiškai racionaliausias sprendimas. Be to, sistemos sąnaudos integruotoje rinkoje yra gerokai mažesnės[16].

Dujų tiekimo įvairinimas, ypač vakarinėje žemyno dalyje, 2007–2010 m. Europai sudarė sąlygas pasinaudoti žemomis SGD importo kainomis. Dėl kelių ilgalaikių sutarčių su tradiciniais Europos tiekėjais buvo iš dalies ir skirtingu mastu derėtasi iš naujo, ypač tose srityse, kuriose esama alternatyvaus tiekimo galimybių. Po pakartotinių derybų atgyvenusio susiejimo su naftos kaina reikšmė sutartyse dėl dujų sumažėjo.

Net jei SGD kainos pakilo po to, kai įvykus Fukušimos avarijai išaugo paklausa Azijoje, kainų šuolio Europos dujų mazguose išvengta. Nors pagrindiniai funkcionuojančiam dujų mazgui būdingi elementai kol kas yra tik Šiaurės Vakarų Europoje, dvejus pastaruosius metus teigiama linkme taip pat žengta, pavyzdžiui, Italijoje, Lenkijoje ir Čekijoje. Kai visoje Europoje veikia gerai organizuotos ir skaidrios rinkos, kuriose taikomas tas pats paprastų ir suderintų taisyklių rinkinys, dujų pardavėjams daug lengviau gabenti dujas ir jomis prekiauti nestabdomiems valstybių sienų.

Dujų mazgai ir elektros energijos biržos ne tik palengvina prekybą, bet ir suteikia vertingos informacijos apie prekiaujamos prekės vertę. Ir dujų, ir elektros energijos atveju kaina mazge ar elektros energijos biržoje rodo, kur paklausa didelė, o pasiūla maža, ir atvirkščiai. Šiais kainų signalais užtikrinama, kad per artimiausią laikotarpį elektros energija ir dujos būtų paskirstomos ekonomiškai racionaliausiu būdu. Todėl šiandien tarpvalstybinė jungiamoji infrastruktūra naudojama daug veiksmingiau nei anksčiau, ir srautai ekonomiškai „klaidinga“ kryptimi paprastai nebenukreipiami[17]. Ilgainiui tų kainų signalų reikšmė išauga, nes jie nurodo, kur prasminga investuoti į papildomą infrastruktūrą arba energijos gamybą[18].

---

[15] 2014 m. sausio 29 d. Komisijos komunikatas „Energijos kainos ir sąnaudos Europoje“, http://ec.europa.eu/energy/doc/2030/20140122_communication_energy_prices.pdf

[16] Tyrimas „Benefits of an Integrated European Energy Market“, Booz & Company Amsterdam, p. 21, http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/studies/doc/20130902_energy_integration_benefits.pdf

[17] Žr. prie šio dokumento pridedamo tarnybų darbinio dokumento „Europos energijos rinkų tendencijos ir plėtra“ 26 pav., SWD(2014) 310.

[18] Kai kildavo nerimo dėl signalų investuotojams trūkumo konkrečiame platesnės kainų zonos regione (paprastai atitinkančiame valstybę narę), priežastis paprastai būdavo nepakankamas tinklo stiprumas. Arba ta padėtis rodė, kad dvi kainų zonos dalys iš esmės ekonomiškai nelygiavertės. Užtikrinus tinklo stiprumą ir stabilumą, gamybos geografinė vieta pati savaime poveikio tiekimo saugumui nedaro. Tai faktiškai vienas iš naudingų energijos vidaus rinkos aspektų. Kai stiprinamas tinklas, perdavimo sistemos operatoriai turėtų pajėgti ribotą laiką teikti sistemos palaikymo paslaugas reguliavimo įstaigos patvirtintu būdu; tačiau regioninis pajėgumo mechanizmas vienoje kainų zonoje iškreiptų rinkos veikimą.

Kitaip tariant, kainų signalai padeda optimizuoti esamos infrastruktūros naudojimą ir užtikrinti, kad investuotume į ateityje ekonomiškai racionaliausius projektus, sudarydami sąlygas apsisaugoti nuo didmeninių kainų šuolių ir išlaikyti įperkamos energijos sistemą, kai vyksta mūsų energetikos sektoriaus modernizavimo ir tolesnis priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo procesas.

Tačiau, nors kainų raida didmeninėse rinkose žadina lūkesčius, vartotojai tiesiogiai tuo pasidžiaugti negali. Didelė ir auganti[19] ES galutiniam vartotojui tenkančių energijos sąskaitų dalis – mokesčiai ir antkainiai. Daugumoje Europos vietų mažmeninės rinkos iki šiol organizuotos pagal principą, kad energija iš centralizuoto didelio gamybos punkto tiekiama daugybei individualių vartotojų. Tačiau naujoms technologijoms, tokioms kaip pažangieji skaitikliai, namų automatika ir nedidelio masto elektros gamyba, tampant prieinamoms visiems vartotojams, atsiranda proga ir būtinybė sudaryti sąlygas vartotojams kontroliuoti išlaidas energijai, kartu palengvinant iš atsinaujinančių išteklių pagaminamos energijos integravimą į paskirstymo tinklą ir didinant energijos vartojimo efektyvumą[20].

3. RINKOS INTEGRACIJAI REIKIA DAUGIAU TINKLŲ IR SKAIDRIŲ, PAPRASTŲ IR PATIKIMŲ TAISYKLIŲ

Nors padaryta didelė pažanga, reikės dar daug nuveikti. Norint, kad dujų ir elektros energijos gabenimas (perdavimas) iš vienos valstybės narės į kitą ir prekyba tarp valstybių narių vyktų sklandžiai, pirma, reikalingi laidai arba dujotiekiai, antra – aiškūs bendrai taikomi reguliavimo metmenys. O juk perdavimo tinklai ir reguliavimo metmenys buvo sukurti kiekvienoje valstybėje atskirai ir, suprantama, siekiant optimizuoti nacionalinę sistemą. Dabar jie turi būti subendrinti į regionines ir ES masto sistemas.

3.1 Investicijos į ateities tinklus

Kaip programinė įranga negali veikti be kompiuterio, taip energijos rinkos negali veikti, jei nėra gerų jungčių. Pastaraisiais metais pasiekta laimėjimų: įvykdytos investicijos, ypač į perdavimo infrastruktūrą ir pirmiausia šalyse, kuriose veikia stabili reguliavimo sistema[21]. Energetikos sistema, kurioje valstybės narės bando likti autonomiškos gamindamos elektros energiją ir gamindamos ar importuodamos dujas, jau neracionali ir neveiksminga.

[19] 2008–2012 m. duomenys rodo, kad mokesčiai ir rinkliavos augo.

[20] Pagal valstybių narių pažangiųjų matavimo sistemų diegimo planus, pagrįstus Direktyvos 2009/72/EB I priedo 2 dalimi, iki 2020 m. 72 proc. visų elektros energijos vartotojų turės pažangiuosius skaitiklius. Ant stogų įrengtos fotovoltinės plokštės sudaro maždaug 11,5 proc. Vokietijos ir 5 proc. Italijos visos instaliuotųjų gamybos pajėgumų; šaltiniai: KEMA (2014) „Integration of Renewable Energy in Europe“, EPIA, pvgrid.eu, Komisija.

[21] Prie šio komunikato pridedamas tarnybų darbinis dokumentas dėl TEN-E, Europos energetikos programos ekonomikai gaivinti ir bendro intereso projektų (SWD(2014) 314) ir prie šio komunikato pridedamas tarnybų darbinis dokumentas dėl energetikos infrastruktūros investicinių projektų (SWD (2014) 313).

3.1.1 Nemaža pažanga

Griežtai taikant trečiojo energetikos dokumentų rinkinio nuostatas, įskaitant atskyrimo taisykles ir nuostatas, įpareigojančias parengti dešimties metų tinklų plėtros planus, susiformavo investicijoms palanki aplinka, užtikrinanti, kad linijos būtų tiesiamos ten, kur jų labiausiai reikia. Trečiuoju dokumentų rinkiniu sumažintos paskatos operatoriams ir jų galimybė grįžti prie diskriminacinio elgesio arba sulaikyti svarbios infrastruktūros statybą. Šiandien 96 iš maždaug 100 perdavimo sistemų operatorių Europoje yra sertifikuoti kaip atitinkantys vieną iš trečiojo dokumentų rinkinio atskyrimo modelių[22]. Komisija toliau atidžiai stebės padėtį siekdama užtikrinti atitiktį ES konkurencijos taisyklėms.

Reikia daugiau investicijų į strateginę energetikos infrastruktūrą, ir Europa gali padėti prisidėti prie didelių investicijų tiek finansiškai, tiek administraciškai. Todėl 2014 m. gegužės mėn. Komisija pasiūlė padidinti esamą 10 proc. jungiamosios infrastruktūros planinį rodiklį iki 15 proc. 2030 m.[23] Šiuo metu vidutinis jungiamosios infrastruktūros panaudojimo lygis yra maždaug 8 proc. Be to, 2013 m. spalio mėn. Komisija priėmė pirmąjį Sąjungos bendro intereso projektų sąrašą su 248 projektais, kuriuos reikia skubiai įgyvendinti, kad dar labiau sustiprėtų integruota rinka. Trys ketvirtadaliai tų projektų turėtų būti baigti iki 2020 m.

Bendro intereso statusas reiškia, kad projektui galima taikyti veiksmingesnes leidimų išdavimo procedūras. Be to, jam gali būti skiriama ES finansinė parama iš vadinamosios Europos infrastruktūros tinklų priemonės. Energetikos infrastruktūrai numatyta 5,85 mlrd. EUR[24, 25].

Jau 2010 m. Europos energetikos programa ekonomikai gaivinti ir jos įgyvendinimo patirtis parodė, kaip politinis sutarimas ir tikslinis Sąjungos finansavimas gali iš esmės paspartinti itin svarbių infrastruktūros projektų įgyvendinimą ir taip stimuliuoti ne tik energijos rinkas, bet ir ekonomiką apskritai. Pagal šią programą įgyvendinti keli reversinio tiekimo projektai Centrinėje ir Rytų Europoje, pavyzdžiui, tarp Vokietijos ir Lenkijos, ir taip Europos dujų sistema tapo atsparesnė galimiems tiekimo sukrėtimams.

Be to, nutiesta daug trūkstamų jungčių, tokių kaip elektros energijos kabeliai tarp Estijos ir Suomijos ar tarp Jungtinės Karalystės ir Airijos. Kiti itin svarbūs projektai, tokie kaip SGD terminalai Lenkijoje ir Lietuvoje, elektros energijos jungiamoji linija tarp Švedijos ir Lietuvos ar jungiamasis dujotiekis Vengrijos ir Slovakijos pasienyje, tebevykdomi.

---

[22] Populiariausias atskyrimo modelis yra visiško nuosavybės atskyrimo modelis. Nepriklausomo perdavimo operatoriaus atskyrimo modelį taiko maždaug trečdalis dujų perdavimo sistemos operatorių. Elektros energijos sektoriuje nepriklausomo perdavimo operatoriaus atskyrimo modelį taiko tik šeši perdavimo sistemos operatoriai. Nepriklausomo perdavimo operatoriaus atskyrimo modelio veiksmingumas įvertintas prie šio komunikato pridedamame tarnybų darbiniame dokumente (SWD(2014) 312).

[23] Žr. 12 išnašą.

[24] Prie šio komunikato pridedamas tarnybų darbinis dokumentas dėl TEN-E, Europos energetikos programos ekonomikai gaivinti ir bendro intereso projektų (SWD(2014) 314).

[25] Europos regioninės plėtros fondas taip pat gali remti investicijas, daugiausia mažiau išsivysčiusiuose regionuose.

3.1.2 Skubu statyti papildomą infrastruktūrą

Norint parengti mūsų dujų ir elektros energijos infrastruktūrą ateičiai reikia papildyti esamus perdavimo dujotiekius ir kabelius rinkos zonose ir tarp jų. Dujų srityje investicijų pirmiausia ir labiausiai reikėtų skirti tam, kad būtų nutraukta Baltijos valstybių izoliacija ir įvairinamas tiekimas daugelyje Centrinės, Rytų ir Pietryčių Europos valstybių narių.

Problemų kelia elektros perdavimo pajėgumų stoka Vokietijos rinkoje ir jungtyse tarp Baltijos regiono valstybių. Kitas prioritetas – sujungti elektros energijos tinklus Pirėnų pusiasalyje, Baltijos jūros regione ir geriau sujungti Airiją ir Jungtinę Karalystę su žemynu. Dar vienas svarbus uždavinys – integruoto tinklo Šiaurės jūroje statyba ir elektros energijos greitkeliai, kurie sudarys sąlygas didelius ES energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių jūroje ir sausumoje pajėgumus ekonomiškai optimaliai integruoti į energetikos sistemą. Be to, norint elektros energijos tinklus pritaikyti būsimiems iššūkiams, turi būti padidintas tinklų pažangumas. Investicijos, ypač paskirstymo lygmeniu, į pažangųjį matavimą ir gamybą vietoje turi būti lydimos investicijų, kurios sudarytų sąlygas skirstymo sistemų operatoriams valdyti tinklą išmaniau ir veiksmingiau. Pažangieji tinklai taip pat teikia unikalią progą pramonei plėtoti inžinerinius sprendimus ir novatoriškus produktus, kurie automatizuoja tinklą arba namus. Tai sritis, kurioje ES įmonės paprastai pasiekia puikių rezultatų.

Kadangi didžioji dalis tinklo investicijų bus finansuojamos ne viešosiomis lėšomis, investicinė aplinka turi būti toliau gerinama. Todėl galimybė gauti finansavimą nenustoja būti infrastruktūros plėtros Europos Sąjungoje problema. Investicijos į energetikos infrastruktūrą yra imlūs kapitalui projektai, kuriems reikia stabilių ir nuspėjamų reguliavimo sąlygų. Kadangi investuotojai iki šiol rizikuoja atsargiai, dėl stabilios reguliavimo bazės stygiaus jų pasitikėjimas gali susvyruoti. Vykdomi bendrų visoje ES galiosiančių taisyklių, kaip nustatyti dujų perdavimo tarifus, parengiamieji darbai ir nacionalinių reguliavimo institucijų bei Komisijos suformuota svarbiems atskiriems projektams (tokiems kaip TAP ar „Eleclink“) pritaikytos reguliavimo tvarkos nustatymo praktika yra žingsniai tinkama kryptimi, ir jais reikėtų remtis ir ateityje.

Siekdamos nustatyti ir užbaigti svarbiausius bendro intereso projektus, valstybės narės turi įgyvendinti TEN-E reglamentą. Vėlavimas (pavyzdžiui, dar nėra paskirti kontaktiniai leidimų išdavimo centrai) yra nepriimtinas. Reikia ne tik statyti naują infrastruktūrą, bet ir užtikrinti, kad esama infrastruktūra būtų naudojama veiksmingai ir tiekimo saugumo užtikrinimo tikslais. Šiuo klausimu Komisija žino, kad SGD terminalai pastaraisiais metais ir mėnesiais naudojami vis mažiau ir kad dėl to sektorius patiria sunkumų. Vadinasi, panašu, kad komercinis dujų saugyklų naudojimas tolydžio mažėja, net jei 2014 m. rugpjūčio mėn. saugojimo lygiai pasiekė rekordines aukštumas. Dėl rinkos netikrumo SGD ir saugyklų operatorių komercinė rizika neabejotinai auga. Būtina įvertinti, kokį poveikį tokia įvykių eiga gali ateityje padaryti tiekimo saugumui.

3.2 Skaidrių, paprastų ir patikimų taisyklių poreikis

Didmeninėms dujų ir elektros energijos rinkoms apimant daugiau nei atskiros šalies teritoriją ir energetikos bendrovėms veiklos sritį plečiant į kitų šalių rinkas, rinkos integracijai neturėtų kliudyti toks reguliavimas ir reguliavimo priežiūra, kurių dėmesio centre yra nacionalinė

teritorija. Kadangi nacionalinės reguliavimo sistemos skiriasi, o kai kuriose valstybėse narėse jos dažnai keičiamos, atsiranda nereikalingų administracinių ir sandorių išlaidų, taigi tvirtas pagrindas reikiamoms investicijoms nėra klojamas.

Trečiajame energetikos dokumentų rinkinyje numatyta rengti Europos lygmeniu suderintus teisinius metmenis. Europos lygmeniu kooperuojant skirtingų šalių nacionalinės administracijos, energetikos reguliuotojų (veikiančių per Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūrą) ir tinklų operatorių (susibūrusių į Europos elektros ir dujų perdavimo sistemų operatorių tinklus ENTSO) pastangas, ėmė ryškėti aiškūs tų metmenų kontūrai.

Tos tinklų kodeksais vadinamos įpareigojančios europinės taisyklės yra rengiamos, priimamos ir vis dažniau taikomos kasdienėje praktinėje dujų ir elektros energijos didmeninių rinkų veikloje. Jų poveikis (kitaip nei, pavyzdžiui, naujos jungiamosios infrastruktūros poveikis) gali išryškėti neišsyk, tačiau kodeksai rodo, kad daroma tikra pažanga, kuri būtina norint puoselėti tarpvalstybinę prekybą dujomis ir elektros energija. Deja, pažanga elektros energijos ir dujų sektoriuose, taip pat skirtinguose regionuose nėra vienoda. Kyla ir naujų iššūkių.

3.2.1 Dideli ligšioliniai laimėjimai ir likę uždaviniai

Pirmoji rinkos sukūrimo prielaida – suteikti visiems rinkos dalyviams galimybę be diskriminacijos ir už sąžiningą kainą naudotis esama dujų ir elektros energijos infrastruktūra. Todėl pirmiausia imtasi pajėgumo paskirstymo ir nepakankamo tinklų, ypač jungiamosios infrastruktūros, pralaidumo valdymo klausimų. Kelius praminti padėjo bandomieji projektai ir ankstyvas įgyvendinimas regioniniu lygmeniu.

Puikus tokio regioninio bendradarbiavimo pavyzdys yra 2014 m. vasario mėn. keturiolikos valstybių narių tinklų operatorių ir elektros energijos biržų sukurtas vadinamasis kitos paros rinkos susiejimas[26] (angl. *day-ahead market coupling*) – mechanizmas, kuriuo optimaliai valdomi tarpvalstybiniai elektros energijos srautai ir taip mažinami kainų skirtumai nuo Baltijos valstybių iki Pirėnų pusiasalio[27]. Nuo 2014 m. su Šiaurės Vakarų Europa susieta ir Pietvakarių Europos rinka, t. y. Ispanija ir Portugalija. Vengrija, Slovakija ir Čekija taip pat įgyvendino pirmuosius savo rinkų susiejimo žingsnius ir užsimojo sujungti tą rinką su didesne rinka vakaruose. Rinkos struktūra, kurioje geriau atsispindi esamos fizinės pralaidumo kliūtys, toliau tobulintų investavimo signalus ir operacinį veiksmingumą. Dujų srityje panašus poveikis pasiektas, pavyzdžiui, 2013 m. sukūrus platformą PRISMA, kurioje skaidriai ir vienodai vyksta aukcionai dėl jungčių tarp 28 perdavimo sistemos operatorių tinklų, kuriais gabenama 70 proc. Europos dujų, pajėgumo[28].

---

[26] Belgija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Austrija, Jungtinė Karalystė, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Nyderlandai, Lenkija ir Švedija. Prie jos, kaip ES nepriklausanti narė, prisijungė ir Norvegija.

[27] 2014 m. vasario 4 d. Komisijos pranešimas spaudai „Energijos vidaus rinkos kūrimo pažanga 2014 m. Šiandien pradedamas vykdyti prekybos elektros energija visoje ES bandomasis projektas“, http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-14-0204_en.htm

[28] Kiti ankstyvo pajėgumų paskirstymui skirto dujų tinklo kodekso įgyvendinimo pavyzdžiai – Lenkijos GSA platforma ir Vengrijos bei Rumunijos RBP.

Taisyklės dabar jau oficialiai sudaro pirmuosius teisiškai įpareigojančius dujų tinklų kodeksus. Elektros energijos srityje galime tikėtis, kad pirmasis kodeksų rinkinys bus priimtas šių metų pabaigoje. Kitas žingsnis – siekti sudaryti palankesnes sąlygas trumpalaikei prekybai ir plėtoti papildomų paslaugų rinkas, kad galėtų įsitraukti nauji dalyviai, įskaitant atsinaujinančiosios energijos gamintojus. Mūsų energetikos sistemos turi tapti lankstesnės, kad į jas būtų galima integruoti kintamą vėjo ir saulės energiją, todėl svarbu plėtoti trumpo laikotarpio rinkas, kurios leistų pirkėjams ir pardavėjams bet kuriuo metu per dieną tikruoju laiku patikslinti dujų ir elektros energijos pirkimą: pirkti likus nedaug laiko arba parduoti nenumatytą perteklių. Todėl, veriantis galimybėms didinti tinklų pažangumą, reikia atsižvelgti į kintančią perdavimo sistemų operatorių ir skirstymo sistemų operatorių sąveiką. Tam, kad valstybės galėtų veiksmingai dalytis balansavimo ištekliais ir taip didinti tiekimo saugumą ir mažinti sistemos balansavimo išlaidas, labai svarbus veiksnys yra tarpvalstybinės balansavimo rinkos. Dujų sektoriuje priimtas įpareigojantis dujų tinklo kodeksas, kuriame ES lygmeniu suderinamos įvairių dalyvių funkcijos ir teisės ir sudaromos sąlygos prekiauti vadinamosiose balansavimo rinkose. Elektros energijos sektoriuje rengiamas pirmasis būtiniausių taisyklių, kuriomis suartinami skirtingų nacionalinių balansavimo sistemų standartai, rinkinys.

Tobulinamos dujų ir elektros energijos tinklų naudojimo taisyklės: standartizuojami perdavimo sistemų operatorių tarpusavio sąveikos tiek įprastomis sąlygomis, tiek sistemos didelės apkrovos ir ekstremaliais atvejais protokolai. Tuo siekiama supaprastinti procesus ir užtikrinti jų patikimumą. Kai sistema veikia, vartotojams didėja tiekimo saugumas, o investuotojams suteikiamas didesnis tikrumas. Svarbus, bet dažnai nuvertinamas iššūkis užtikrinant ES piliečių ir įmonių galimybes ilgam ir saugiai naudotis dujomis yra susijęs su tuo, kad dėl naujų tiekėjų ir kintančių srautų keičiasi dujų savybės. Valstybės narės turėtų toliau rūpestingai įvertinti dujų savybių pasikeitimus ir apie juos pranešti.

Įvairiais aspektais gerokai padidėjo skaidrumas. Taikant 2011 m. Reglamente dėl energijos rinkos vientisumo ir skaidrumo[29] išdėstytas taisykles, sugriežtinta priežiūra, kad būtų užtikrintas rinkos vientisumas ir išvengta piktnaudžiavimo rinka. Iki 2015 m. pradžios ENTSO-E sukurs centrinę informacijos skaidrumo platformą, kurioje būtų skelbiami elektros energijos rinkų duomenys[30]. Rinkos operatoriams ir investuotojams tų duomenų reikia tam, kad jie galėtų pagrįsti trumpalaikės prekybos ir ilgalaikio investavimo sprendimus. Nepaprastai svarbu, kad reguliavimo įstaigos ir ACER atidžiai stebėtų prekybos procesus, nes vartotojams ir politikos formuotojams reikia pasitikėjimo, kad kainomis nėra manipuliuojama saujelės labui ir vartotojų nenaudai. Geras pavyzdys – Jungtinėje Karalystėje energijos reguliavimo įstaigos „Ofgem“ paskelbtas tyrimas[31]. ACER ir nacionalinėms reguliavimo institucijoms svarbu turėti pakankamai išteklių, kad tas reikšmingas naujas užduotis jos galėtų atlikti efektyviai, glaudžiai bendradarbiaudamos su finansų rinkų priežiūros institucijomis ir konkurencijos priežiūros institucijomis.

[29] Reglamentas (ES) Nr. 1227/2011 dėl didmeninės energijos rinkos vientisumo ir skaidrumo (OL L 326, p. 1).
[30] Kaip apibrėžta Komisijos reglamente (ES) Nr. 543/2013.
[31] 2014 m. kovo 27 m. „Ofgem“ pranešimas spaudai.

3.2.2 Reikia priimti kitus tinklo kodeksus ir geriau juos įgyvendinti

Reikėtų tęsti ir papildyti darbą, kuriuo užtikrinamas dujotiekių ir elektros energijos tinklų naudojimo efektyvumas ir pajėgumų plėtra.

Tinklų tarifai yra delikatus klausimas tiek dujų, tiek elektros energijos sektoriuje. Tarifai turi būti sudaromi skaidriai ir pagal aiškias bendras europines taisykles, kad tinklų naudotojai galėtų būti tikri, jog moka sąžiningą kainą, kad ir kokioje šalyje jie būtų. Tarifai taip pat turi reikšmingą skirstomąjį poveikį: tarp gamintojų (ar tiekėjų) ir vartotojų, tarp skirtingų šalių. Energijos vidaus rinka nebus sukurta, jeigu tai bus grynai nacionalinis reikalas, kuriame iki galo neatsižvelgiama į tarpvalstybinį poveikį. Atitinkami tinklo kodeksai yra ankstyvame rengimo etape, tačiau jie turės būti baigti ir priimti per artimiausius dvejus metus.

Pasiekus suinteresuotųjų šalių ir politikos formuotojų susitarimą dėl skubiausiai reikalingų rinkos taisyklių, reikės sutelkti dėmesį į įgyvendinimą ir griežtą praktinį taikymą. Tam labiausiai reikalingas visapusis visų proceso dalyvių bendradarbiavimas. ENTSO turėtų aktyviai stebėti tinklų kodeksų įgyvendinimą, kaip jiems yra pavesta pagal trečiąjį energetikos dokumentų rinkinį, nors jie iki šiol tos užduoties vengė. ACER taip pat yra raginama daugiau dėmesio skirti įgyvendinimui, ir ji tai daro: pavyzdžiui, 2014 m. kovo mėn. paskelbė nepakankamo tinklų pralaidumo valdymo ataskaitą ir skelbia metines rinkos stebėjimo ataskaitas.

3.2.3 Pažangieji tinklai turi būti naudingi energetikos sistemai, namų ūkiams ir MVĮ

Visapusiškai pasinaudoti naujomis technologijomis reiškia naikinti perskyrą tarp didmeninės rinkos ir mažmeninių rinkų. Visų dydžių vartotojai, įskaitant namų ūkius ir MVĮ, norėdami pasinaudoti prie didmeninės rinkos kainos signalų pritaikomo vartojimo ir gamybos privalumais, turėtų galėti rinkai pasiūlyti savo lankstumą: nesvarbu, ar jie tai galėtų daryti tiesiogiai ar netiesiogiai, bet pasirinkimo laisvę jie turėtų turėti[32]. Švedijoje tai jau įgyvendinta, ir smulkieji vartotojai vis dažniau renkasi elektros energijos sutartis su dinamine kainodara[33].

Eksploatuojant skirstymo sistemas reikės pradėti atsižvelgti į kai kuriuos kompleksiškus aspektus, kurie anksčiau buvo aktualūs tik perdavimo sistemų operatoriams. Tai reiškia, kad skirstymo sistemų operatoriai turėtų investuoti įžvalgiai, ne tik į laidus, ir vietos tinklo trūkumus kompensuoti iš rinkų, kuriose skaidriai prekiaujama lanksčiai naudojamiems pajėgumais, sudarant vienodas sąlygas visiems, kurie juos siūlo. Be to, tai reiškia, kad reguliuojant tarifus skirstymo sistemų operatoriai turi gauti reikiamų paskatų[34].

Pažangiuosiuose tinkluose smarkiai išaugs duomenų srautai. Vartotojai jau dabar pagal įstatymą turi teisę nuspręsti, kas galės susipažinti su jų skaitiklių duomenimis[35], tačiau

[32] Energijos vartojimo efektyvumo direktyvos 15 straipsnio 8 punkte reikalaujama, kad poreikio valdymo paslaugų tiekėjai turėtų prieigą prie organizuotų rinkų tomis pat sąlygomis, kaip ir tiekėjai.

[33] Švedijos nacionalinės reguliavimo institucijos duomenimis, 2004–2014 m. kintamos kainos sutarčių skaičius išaugo nuo 4 iki 38 proc. Šaltinis: EI, 2014 m. balandžio 17 d.

[34] Kaip nurodyta Direktyvos 2009/72/EB 37 straipsnio 8 dalyje.

[35] Kaip apibrėžta Direktyvos 2009/72/EB I priedo 1 dalies h punkte.

nacionalinė reguliavimo institucija arba valstybė narė turi nustatyti aiškius duomenų valdymo procesus, kad būtų užtikrintas privatumas, saugumas ir nediskriminacinė prieiga. Pažangieji skaitikliai generuos išsamius ir patikrintus vartojimo duomenis, kurie bus naudojami galutinio vartotojo sąskaitai parengti. Skirstymo sistemų operatoriams nebūtina tikrinti būsto, išmaniojo prietaiso ar elektromobilio vartojimo realiuoju laiku duomenų: norint sukurti konkurencingą novatoriškų energetikos paslaugų rinką šie duomenys turėtų būti tiesiogiai prieinami vartotojui arba bet kuriam vartotojo sutikimą gavusiam subjektui[36].

Skirtinguose bandomuosiuose projektuose atsiskleidžia nevienodas vartotojų susidomėjimas novatoriškomis paslaugomis, ir sunku numatyti fotovoltinių plokščių ar baterijų kainų mažėjimą, tačiau aiškiu, kad energijos iš atsinaujinančių išteklių integravimas ir dėmesys energijos vartojimo efektyvumui pakeis elektros energijos gamybos, perdavimo ir vartojimo būdus. Reguliavimo metmenyse reikia atsižvelgti į permainas ir užtikrinti, kad jie sudarytų sąlygas vartotojams imtis kontroliuoti savo energijos sąskaitas taip, kad visoje sistemoje gerėtų vartojimo efektyvumas.

4. REGIONINE INTEGRACIJA PAGRĮSTAS ĮGYVENDINIMAS IR DIDESNĖ INTEGRACIJA

Europos valstybių ir vyriausybių vadovams sutarus, jog svarbu 2014 m. sukurti energijos vidaus rinką, Komisija paskelbė energijos vidaus rinkos sukūrimo veiksmų planą su 22 konkrečiais įgyvendintinais veiksmais, susijusiais su galiojančių teisės aktų vykdymo užtikrinimu, mažmeninės rinkos veikimu ir pereinamuoju energetikos sistemų laikotarpiu[37].

4.1 Pažanga užtikrinant teisės aktų vykdymą ir tinkamai parengtą viešąjį įsikišimą

Kalbant apie vykdymo užtikrinimą, pažeidimų nagrinėjimo bylos dėl trečiojo energetikos dokumentų rinkinio direktyvų perkėlimo į nacionalinę teisę trūkumų, kurias Komisija nagrinėjo nuo 2011 m., davė rezultatų: paskubino valstybes nares priimti nacionalinės teisės aktus, kuriais direktyvos būtų įgyvendintos iki galo[38]. Dabar Komisija skiria dėmesį atitikties patikroms, kad patikrintų, ar priemonėmis, apie kurias pranešė valstybės narės, tinkamai perkeliamas trečiasis dokumentų rinkinys.

Padaryta pažanga ir sprendžiant nekoordinuotų ir kontraproduktyvių nacionalinių priemonių, kurios pakenktų vidaus rinkai, grėsmės problemą. Minėtajame komunikate dėl viešojo įsikišimo ir Valstybės pagalbos energetikai ir aplinkos apsaugai gairėse Komisija paskelbė rekomendacijų valstybėms narėms, siekdama užtikrinti, kad jų įsikišimas būtų būtinas ir

[36] Direktyvos 2014/94/ES dėl alternatyviųjų degalų infrastruktūros diegimo 4 straipsnio 12 dalyje reikalaujama suteikti vartotojams galimybę sutartį dėl elektros energijos elektromobiliui sudaryti atskirai. Tai sudaro sąlygas kurti naujus verslo modelius – prekiauti automobiliais su elektros energijos „abonementu“. Kai tai įmanoma automobilio atveju, įmanoma ir bet kurio kito namų prietaiso atveju.

[37] Tai pateikta 2012 m. lapkričio mėn. Energijos vidaus rinkos komunikate. Devyniais tų veiksmų siekta užtikrinti konkrečiai mažmeninės rinkos veikimą skirtingose valstybėse narėse.

[38] 2014 m. rugsėjo 22 d. tokios pažeidimo nagrinėjimo bylos dėl nevisiško perkėlimo tebesvarstomos tik prieš 2 valstybes nares, ir viena jų neseniai priėmė papildomų teisės aktų, kuriuos Komisija dabar nagrinėja.

proporcingas, ir nurodė, kad nuo jų priklauso, ar vidaus rinka bus sėkminga, ar ji bus tyčia ar netyčia iškreipta. Kai esama argumentų įsikišti, tokių kaip atsinaujinančių išteklių rėmimas, įsikišimas turi būti parengtas taip, kad padėtų juos integruoti į rinką.

Tos valstybės narės, kuriose jau veikia pajėgumų mechanizmai, pavyzdžiui, Graikija ir Airija, dabar pradeda juos keisti taip, kad šie atitiktų Komisijos pateiktas gaires. Komisijos, valstybių narių vyriausybių, reguliuotojų ir perdavimo sistemos operatorių bendradarbiavimas šioje sudėtingoje srityje ir toliau bus reikšmingas, ypač nagrinėjant, kuo gali būti naudingas integravimo modelis. Šiuo metu kelios valstybės narės, tarp jų – Prancūzija ir Italija, planuoja įgyvendinti pajėgumų mechanizmus, o kitos, pavyzdžiui, Vokietija, intensyviai svarsto, ar plėtoti kompensacinius (angl. *fall-back*) mechanizmus. Gerai parengtos priemonės gali lemti proporcingą ir veiksmingą sprendimą realių generavimo adekvatumo trūkumų atveju, o nevykusios – bergždžiai tuštins vartotojų kišenę ir gali trukdyti investuoti į energijos vartojimo efektyvumą ir naujas jungiamąsias linijas, be to, jos gali turėti įtakos mūsų politikai mažinti priklausomybę nuo iškastinio kuro.

Gairių dokumentuose Komisija pabrėžė, kaip svarbu atlikti nuodugnią ir objektyvią analizę įsigilinant į visas galimas tiekimo saugumo problemų priežastis ir visus galimus jų sprendimus. Šiuo klausimu būtina bendradarbiauti regioniniu lygmeniu siekiant nepamiršti tarpvalstybinių sprendimų, kurie gali būti efektyvesni ir pigesni. Komisija atkreipia dėmesį, kad kaimyninės valstybės narės, tokios kaip Prancūzija ir Ispanija, Jungtinė Karalystė ir Airija, Belgija ir Nyderlandai arba Baltijos valstybės dažnai turi vienas kitą papildančių energijos derinių: vienoje šalyje yra perteklinių pajėgumų, o kitoje jų gali trūkti. Integruoti tokias rinkas ir rasti bendrus sprendimus galėtų būti pigiau ir naudingiau visiems. Tačiau būtina sąlyga norint, kad tokie bendri sprendimai veiktų, – atitinkamų šalių politinis ryžtas.

Kaip mažiausią reikalavimą, Komisija kelia sąlygą, kad pajėgumo mechanizmai būtų atviri užsienio pajėgumams, kurie gali veiksmingai padėti siekiant atitikti reikiamus tiekimo saugumo standartus atitinkamoje valstybėje narėje. Antrasis reikalavimas – pajėgumo mechanizmai turi skatinti paklausos pusės sprendimus ir atlyginti už juos tokiu pat mastu, kiek ir už generavimo sprendimus. Gamybos ir paklausos lankstumas turi būti skatinamas taip, kad šiuo aspektu pajėgumo mechanizmai papildytų paskatas, kurias suteikia kintančios elektros energijos kainos kitos paros, tos pačios dienos ir balansavimo rinkose.

Komisija imasi išsamių Europos generavimo plėtros ir sistemos adekvatumo vertinimo tyrimų. Jie padės nustatyti adekvatumo standartus, kurie tiktų veiksmingai veikiančioje energijos vidaus rinkoje. Šiame darbe dalyvaus ENTSO-E, ACER ir valstybių narių institucijos, taip pat ir per susitikimus Elektros energijos koordinavimo grupėje. Šių tyrimų išvados bus panaudotos kaip objektyvūs argumentai tolesniam Komisijos darbui.

Be to, jau esama ženklų, kad siekiant spręsti regionines nepakankamo pralaidumo problemas ar reaguoti į platesnės sistemos triktis realiuoju laiku vien geresnio bendradarbiavimo ir duomenų mainų gali nepakakti. Savanoriškos perdavimo sistemų operatorių iniciatyvos, kurios atsirado reaguojant į problemas, taps vertingu informacijos apie regioninės kontrolės centrus, turinčius aiškiai apibrėžtus įgaliojimus priimti sprendimus konkrečiais operaciniais klausimais, šaltiniu.

4.2 Regioninio modelio poreikis

ACER ir ENTSO labai prisidėjo, kad vyktų pažanga kuriant veikiančią energijos vidaus rinką. Neseniai Komisija įvertino ACER pirmų kelerių metų darbą ir padarė išvadą, kad agentūra pelnė pasitikėjimą ir tapo gerbiama institucija, kuriai tenka ryškus vaidmuo ES reguliavimo procesuose ir kuri dėmesį sutelkia į tinkamus prioritetus[39]. Tačiau ACER bendradarbiavimas ir jos bendradarbiavimas su ENTSO turės suaktyvėti, nes rinkų integracija didėja ir reguliavimo klausimai vis dažniau yra tarpvalstybinio pobūdžio. Institucinė sistema turi būti pritaikyta veiksmingai spręsti kylančius praktinius reguliavimo klausimus.

ACER ir ENTSO bus veiksmingi tik tada, jeigu aktyvūs bus jų nariai. Didžiosios daugumos nacionalinių reguliavimo įstaigų atstovai dalyvauja ACER darbo grupėse ir joms vadovauja. Komisijai kelia nerimą tai, kad keliose valstybėse narėse mažinamas reguliavimo įstaigų etatų skaičius ir biudžetas, net kai pastaraisiais metais joms skirta daugiau užduočių. Nors reikia sudaryti sąlygas vykdyti pagal Stabilumo ir augimo paktą teikiamas biudžeto politikos rekomendacijas, panašu, kad kai kuriose šalyse reguliavimo institucijoms struktūriškai stinga išteklių[40]. Ne mažiau kelia nerimą tai, kad keliose valstybėse reguliavimo institucijų nepriklausomybė ir reikiamas galių paskirstymas dar nėra iki galo užtikrintas.

Integruojant Europos energijos rinką lemiamą reikšmę turi ir ateityje turės regioninis modelis. Jis sudaro sąlygas iškart pasiekti rezultatų ir gali paskatinti tarpvalstybinius mainus, padidinti tiekimo saugumą ir palengvinti atsinaujinančių išteklių energijos integravimą. Dažnai mažesnės nei visa Europos Sąjunga grupės bendradarbiavimas gali vykti sparčiau ir labiau tikti sprendžiant konkrečius atitinkamo regiono uždavinius[41].

Regioninės iniciatyvos yra tvirtas energijos vidaus rinkos kūrimo pagrindas: jos atneša konkrečių rezultatų, kurie akivaizdžiai matomi. Tai, pavyzdžiui, tarpvalstybinio tinklo infrastruktūros plėtra, tokia kaip Šiaurės jūros šalių tinklo jūroje iniciatyva „North Seas Countries' Offshore Grid Initiative“, kurios tikslas – pastatyti tarpusavyje sujungtą aukštos įtampos perdavimo tinklą Šiaurės jūroje, kuris geriau sujungtų rinkas ir palengvintų saugią vėjo parkų jūroje integraciją. Kitas pavyzdys – Baltijos energijos rinkos jungčių planas BEMIP, kuriuo siekiama nutraukti Baltijos regiono valstybių izoliaciją ir jas visiškai integruoti į ES energijos rinkas taip padidinant dujų tiekimo saugumą. Panašiai bendradarbiavimas Centrinėje ir Pietryčių Europoje yra svarbus tam, kad regione atsirastų įvairesnių galimybių gauti dujų ir sumažėtų priklausomybė nuo vienintelio tiekimo šaltinio. Komisijos remiamas Graikijos, Italijos ir Albanijos bendradarbiavimas, pavyzdžiui, veiksmingai padėjo parengti tinkamus reguliavimo metmenis Adrijos jūros dujotiekiui TAP, kuriuo iš Kaspijos jūros regiono į ES rinką pateks papildomi dujų ištekliai.

---

[39] http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/acer/doc/20140122_acer_com_evaluation.pdf

[40] Žr. prie šio komunikato pridėtas šalių ataskaitas.

[41] Regioninis integravimas iki šiol buvo sėkmingas. Šiaurės šalys parodė pavyzdį elektros energijos sektoriuje: jos anksti integravo savo rinkas į „Nordpool“. Panašiai ir penkiašalis forumas Vakaruose inicijavo novatoriškus integravimo projektus tiek elektros energijos, tiek dujų sektoriuje.

Konkrečią regioninių iniciatyvų vertę rodo (ankstyvas) tinklo kodeksų įgyvendinimas. Tai iliustruoja 3.2.1 punkte paminėti pavyzdžiai: elektros energijos rinkos susiejimo iniciatyva ir PRISMA platforma, skirta dujotiekio pajėgumų aukcionams. Taigi rinkos integracija per konkrečius regioniniu lygmeniu inicijuotus projektus plečiasi iš šiaurės į pietus, ir iš vakarų į rytus.

Kalbant apie ateitį, regioninė rinkos integracija turėtų tęstis kaip esminis žingsnis link galutinio bendrosios energijos rinkos visoje ES konsolidavimo[42]. Todėl ypatingo dėmesio nusipelno skirtingų regioninių procesų koordinavimo stiprinimas siekiant jų galutinio suartėjimo ir integracijos.

4.3 Turime dėti daugiau pastangų

Kaip parodyta šio komunikato 3 skyriuje, rinką pagrindžiančių reglamentavimo metmenų kūrimo pažanga yra didelė, bet reikia intensyvesnių pastangų, ypač siekiant pabaigti elektros energijos kodeksus ir prižiūrint, kad jie būtų laiku ir tinkamai įgyvendinti visoje ES.

Didžioji 2012 m. veiksmų plano dalis įgyvendinta arba jos įgyvendinimas gerokai įsibėgėjęs, ir ES jau nemažai nuveikė kurdama energijos vidaus rinką, kaip buvo numatyta priimant trečiąjį energetikos dokumentų rinkinį. Tačiau nieku būdu negalima užmigti ant laurų. Net kai visos taisyklės bus patvirtintos, institucijoms nacionaliniu ir ES lygmeniu teks nuolat stebėti ir užtikrinti jų vykdymą ir vienodas sąlygas visiems dalyviams. Siekiant užtikrinti, kad didesnis tinklų pažangumas būtų naudingas vartotojams ir visai energetikos sistemai, reikia nuosekliai ir tiksliai taikyti skirstymo tinklui galiojančias taisykles, ypač trečiąjį energetikos dokumentų rinkinį ir Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą, atsižvelgiant į technologinius pokyčius.

Žvelgdama į perspektyvą po 2012 m. veiksmų plano Komisija mano, kad stiprinant energijos vidaus rinkos integravimą galima gauti papildomos naudos. Komisijos pasiūlyme dėl naujų klimato ir energetikos politikos metmenų iki 2030 m. ir Europos energetinio saugumo strategijoje aiškiai parodyta, kad tolesnė energijos rinkų integracija yra mūsų vidutinės ir ilgalaikės trukmės uždavinių įgyvendinimo prielaida.

[42] ES skatina regioninę integraciją energetikos srityje taip pat per makroregionines strategijas ir įgyvendinant Europos teritorinį bendradarbiavimą.